

Skönhet och generös värme till lägsta pris

Den svenska kakelugnen utvecklades i vedbristens tid i slutet av 1700-talet. Herrarna bakom denna snillrika och generösa värmekälla var general Fabian Wrede och arkitekt Carl Johan Cronstedt. Sedan ett antal år tillbaka har kakelugnen också blivit ett konstobjekt, kanske bäst representerat av Annika Svensson i Göteborg.

AV BO BORG | FOTOGRAFI: ANNIKA SVENSSON

MAN MÅSTE HA en egen utmaning, som verkligen sporrar och tar en helt i anspråk, tyckte Annika Svensson.

En skäl kunde hon som keramiker göra på ett par timmar. Men en kakelugn kräver ett totalt engagemang i tre-fyra månader, kanske mer. Så kakelugnar fick det bli. Trots den komplicerade tekniska konstruktionen som en bra kakelugn kräver för att fungera effektivt kunde hon ändå skapa ett utrymme för sin konstnärliga frihet och kreativitet. Här skulle konst och traditionstyngd teknik förenas till en egen nisch och samtidigt ett personligt uttryck.

- Med kakelugnarna fick jag utrymme för att skapa min helt egna, nya och samtida formgivning och uttryck på en produkt med en trehundraårig tradition både i konstruktion och formspråk.

Men kanske är det bäst att i dessa elementens och den nästan abstrakta fjärrvärmens dagar börja med att förklara vad en kakelugn är. Vi har alla sett den där den står ofta vackert och gammaldags dekorerad i gamla hus. Kakelugnen kom till när man i vedbristens sjuttonhundredal måste effektivisera vedanvändningen. Det är en svensk uppfinning och en epokgörande förbättring av den vedeldade eldstaden.

KAKELUGNEN ELDAS FÖRETRÄDESVIS med ved och är utformad för att tillvarata värmen i rökgaserna effektivare innan de släpps ut. Den består av ett förbränningsrum, platsen bakom plåtluckorna där man eldar. Bakom kaklet som dekorerar den finns ett fiffigt system av rökkanaler i en murstock. I stället för att som i en öppen spis låta de heta rökgaserna värma kråkorna på skorstenskanterna har kakelugnsmakaren murat upp en labyrint av vertikala gångar som rökgaserna leds genom innan de släpps ut. Värmen magasineras i teglet, kaklet och bruket, och därigenom kan man få ut en jämförelsevis konstant och långtidsverkande uppvärmning.

Det må låta enkelt, men det kräver stora kunskaper och ett exceptionellt hantverkarskunnande.

Annika Svensson, keramik och kakelugnsbyggare, är verksam i Göteborg och har sin arbetsplats på Studio Fältspat i Västra Frölunda.

Men låt oss börja från början. Annika Svensson växte upp på

landet utanför Varberg. Flyttade som ung till Göteborg för att gå på ett estetiskt gymnasium som fanns i Göteborg. Där fick hon prova på det mesta, som keramik, skulptur och design. Det gav mersmak och hon började på en högskoleförberedande utbildning vid KV:s konstskola. Därefter, 1991, kom hon in på HDK, linjen för keramik och glas - senare Keramikkonst.

- Jag valde keramiken direkt - eller om det var den som valde mig.

I keramiken kände hon att hon kunde få utlopp för sin lust att bygga och konstruera. Hon gjorde en kakelugn som examensarbete. Det arbetet innebar förutom studier att hon kom i kontakt med många kakelugnsmakare och kunde ta till sig deras ackumulerade kunnande.

- Jag kände att jag genom att arbeta med kakelugnar hittade den kombination av konst och funktion där jag fungerar bäst och som är ett riktigt bra konsthantverk för mig.

I början blev det en kakelugn vartannat år. Arbetet är både tids- och materialkrävande så det gällde att få stipendier för att kunna ta sig tiden att göra en som inte är beställd i förväg.

Den första hon gjorde var mycket stor, över två och en halv meter hög och nästan en meter bred. Den var gul, och tanken var att den skulle utstråla en känsla av värme för både kropp och själ även när den inte eldades. Kaklen har en livfullt glänsande yta. Den utstrålade inte bara värme utan också karaktär.

Den är byggd på fri hand som en självbärande skulptur. Inspirationen till formen kom från många håll. Hon nämner så disparata influenser som afrikanska lerhyddor och amerikanska jukeboxar, liksom till exempel blomknoppar.

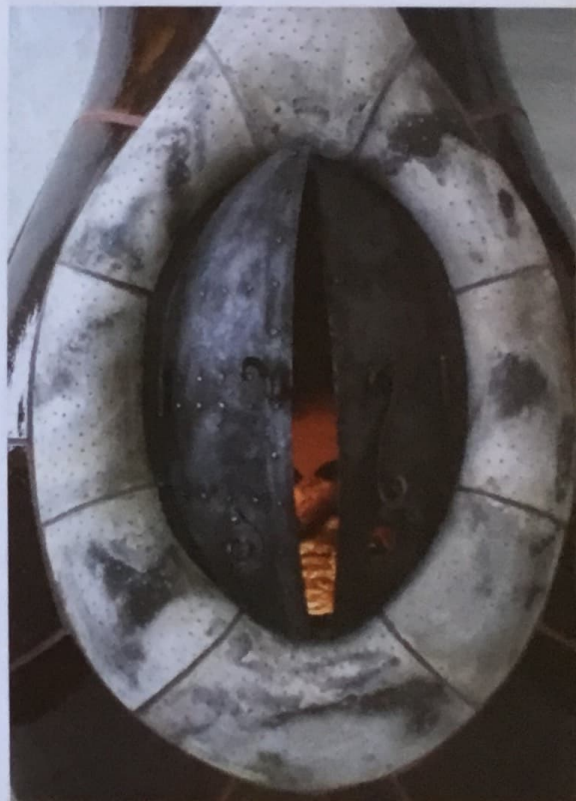
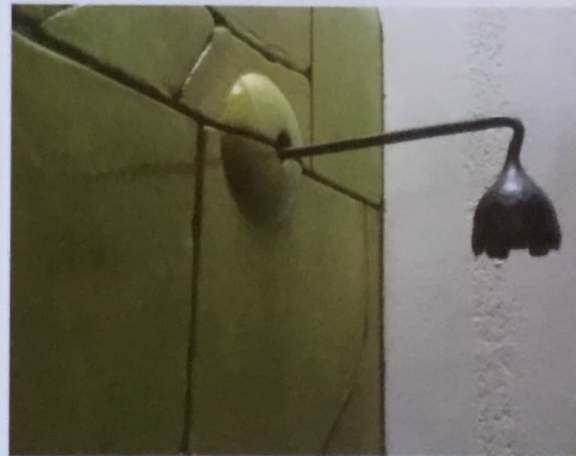
Redan i detta hennes första stora kakelugnsprojekt kan man märka hennes intresse för två av nittonhundredatalets stora stilbildare. Båda är liksom Annika Svensson intresserade av formens uttryck i rummet och en friare och mer kraftfull gestaltning i både färg och form än den svalt nordiska. Det handlar om spanjoren Antoni Gaudí och österrikaren Friedensreich Hundertwasser, båda lika udda som omisskännliga stilbildare i de konstnärliga uttryckens utveckling. De, liksom Annika, hittar vägar att skapa sig ett utrymme inom till exempel byggnadskonst, där ramar och praxis kan tyckas huggna i sten, men som för en skicklig konstnär inte är det. Där traditionens motstånd är stort blir det en sprängbräda för den kreativa.

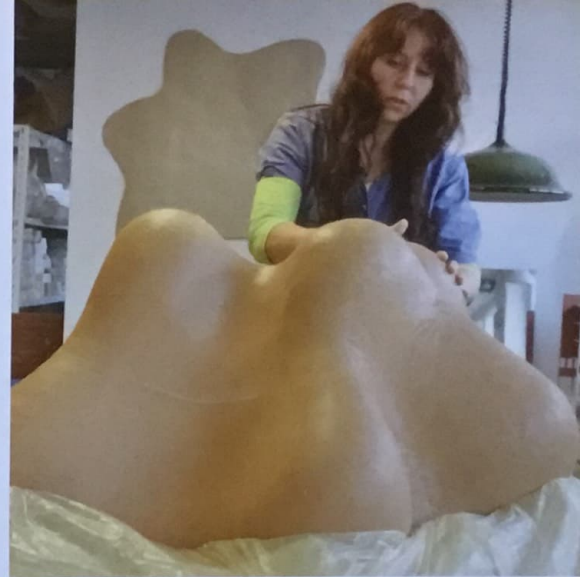
På sin första ugn satte hon kaklen kant i kant med synliga fogar, ej i förband. De fästes ihop med lera, sand och vatten. Skarvarna, eller ska man säga mötena, mellan plattorna ger ett mönster som är en viktig del av uttrycket. Kakelplattorna är så gjorda att de är ett med sitt fäste på baksidan, annars ramlar de av vid de rörelser som upphettning och avkylning innebär. Dem har hon gjort genom att skära ner den självbärande skulpturala formen till hanterliga kakel. Den här kakelugnen visades bland annat på Läckö slotts sommarutställning 1997.

VARJE NY UGN FÅR ETT ordningsnummer. Hon gillar inte att sätta särskilda titlar på dem. En annan intressant kakelugn är den som har nummer 3 och gjordes 2001-2002.

Inspirationen till formen fick hon från minnesbilden av sin farmors gamla moraklocka.

Just denna är min särskilda favorit. Den är så tryggt sensuell och kurvig i sitt formspråk. Vedluckorna har formen av lätt öppnade kvinnokn. Och där innanför, där elden finns, skymtar den

intensivt kärleksröda glöden. Mer självklart erotiskt såg jag sålan funktionellt konsthandverk.

Färgerna är brunt och »vitljusbeige«. Den är gjord i ett spel mellan matta och glänsande ytor, som skapas i helt olika processer. Det ger ett livfullt glans- och färgspektrum där varje kakelplatta är unik. Även här handlar det om stora format. Kakelugnen innehåller fem rökaskanaler i ett funktionellt system som gör att den håller värmen upp till tjugio timmar efter elden slocknat.

Ugnarna får alla sin särskilda karaktär och sitt personliga uttryck. Det kan bero på en idé hon fått eller, när det gäller beställningar, de önskemål beställaren har och de särskilda förutsättningar det rum där den ska placeras har. För igen, det är i spelet mellan vision och praxis, mellan funktion och konstnärliga uttrycksbehov formen och färgen kommer till när impulserna bearbetas av hennes personlighet.

Nummer 5, 7 och 8 är Neapelgula med gröna dekorationslängor i på en gång naturnära och jugendinspirerade mönster. En är gjord för ett nybyggt »Eco-House« i Storbritannien. Här finns många detaljer som för mot den omgivande naturen. Spjällvredet har formen av ett kronhjärtshorn. På den blånerade plåtluckan finns mönster av klövar i skritt, trav och så vidare. Även dragluckorna är formade efter hjortklövens form. Som alltid lå-

ter hon funktionerna berätta. Denna ugn har gjorts i tre snarlika men olika varianter som finns i hem i England, Skottland och Sverige.

Ett annat specialprojekt är den kakelugn som beställts till Fuldersta gård i Huddinge. Där har man installerat fyra ugnar, en från varje århundrade, och vem skulle göra den från tvåtusen-talet om inte Annika Svensson?

– Mönstret fick utgå från husets historia och jag tog med de eklöv som ingår i husets vapen.

Så skicklig och efterfrågad Annika Svensson är kan hon inte försörja sig enbart som kakelugnsmakare.

Hon har därför en bredare verksamhet som keramik. Hon har till exempel också gjort ett antal offentliga utsmyckningar. En är i ett väntrum på Universitetssjukhuset i Örebro. Här fick en kakelugnsform en mera bildlig betydelse eftersom man inte får elda i en kakelugn i sjukhusmiljö.

– Jag ville gestalta en trygghetens varma estetik.

Temat blev skogsbjörnmossa. Spjällarmen har formen av en sporhatt och det finns många andra naturinspirerade detaljer. Med hjälp av elslingor och en artificiell eldstad ges och ger även denna kakelugn värme.

ETT AKTUELLT UTSMYCKNINGSUPPDRAG är skatteverket i Solna. Här arbetar hon med liksom rinnande former, bland annat en knapp med en öppen form och rinnande engober. Här känns en medveten doft av sjuttioal.

Ett annat är på Ällebergsgymnasiet i Falköping. Där bedrivs guldsmedsutbildning, så det handlar om en utsmyckning med guldkant.

Utomhus på tomten finns märkliga megalitgravar. Där har hon formgivit plattläggning och gräsytor och gjort bänkar som i sitt formspråk anknyter till det förhistoriska.

– Det är kul när man får tolka och tolka om historien utifrån sina egna konstnärliga perspektiv.

Hennes inomhusutsmyckning där utgår från den förhistoriska guldkragen från 400–500-talet. I konceptet ingår också en programmering av ljuset i samklang med entréhallens färgskala i bland annat hela fönsterväggen, en utsmyckning som innehåller många moment som vanligtvis inte ingår i en keramikers arbete.

Annika Svensson arbetar också som keramik, drejar, bygger och modellerar i lera. Det handlar om både bruksföremål och konst. Hon har till exempel gjort keramiska blommor och satt ihop dem på olika sätt. De har bland annat fått pris på Up-market.

– Jag försökte göra en produkt av dem, men det var inte så enkelt med dessa ömtåliga former.

Nu har hon gjort dem i svart och vit lera som ger ett annat uttryck. Hon har också arbetat med mjuka, bulliga former där den konstnärliga utmaningen har bestått i att göra den hårda brända lera så att den upplevs som mjuk. Hon gör också drejade krukor i mera ruffa former. Och hon har byggt praktkrukor i knallgula färger.

Hon kan låta sina idéer materialisera sig från små blommor till tremeters kakelugnar.

Annika Svensson är verkligen en keramik som tar sig an olika utmaningar. □

KONST HANTVERK

SKRIFTEN SVENSKT KONSTHANTVERK - NUMMER 4, 2012 - 79 SEK

Skönhet och generös
värme till lägsta pris

»Det är spännande när
världen blir lite skev«

Det som inte blir vackert
eller fult blir intressant